

Nekaj iz zgodovine Plavškega Rovta

Zapisano po pripovedovanju Jožeta Klinarja - Burjovca, Joža Klinarja - Šimnovčevega, Ivana Razingarja - Kajžarjevega, Tončke Razingar - Gromčeve in Antona Klinarja - Štefonovega ter po pisnih virih družinskega arhiva Šimnovčevih (Tilka Klinar) in brošuri Plavški Rovt, avtorice Rine Klinar.

Vas obstaja od 14. stoletja dalje, ko so bili na nekdanje gozdno območje Snežana

Razglednica Plavškega Rovta okoli leta 1900
(iz osebnega arhiva Franca Smoleja)

(vrh nad Plavškim Rovtom) iz območja ob nemško-francoski meji kazensko preseljeni trije bratje: Štefan, Šimen in Martin. Po teh treh prvih naseljencih se še danes imenujejo tri kmetije: Štefon, Šimnovc in Martinc. V te hribe so jih nagnali le s culami in s popotnico: »Živi ali umri!« Tako so ti prvi naseljenci začeli trebiti gozd, požigati gmajno in delati polja. Ker so obdelovali »clino«

(celino oziroma do takrat neobdelan svet), je tudi njihov prvi priimek postal »Clijnar«. Priimek, ki je obstal do približno pred 250 leti (zasledimo ga še leta 1791), se je tekom stoletij poenostavil v »Klinar«.

Konec 18. stoletja je na Jožefinskem vojaškem zemljevidu v »Birnbames Greith« narisano osem hiš, od katerih jih je pet na eni strani poti (Martinčeva, Šimnovčeva, Štefonova, Burjovčeva in Smolejeva) in tri na drugi strani (Pogačarjeva, Štefelinova in Kajžarjeva). Na istem zemljevidu so zapisana še ledinska imena Jela, Kogel in Kamnjek, ki so še danes v rabi. Po franciscejskem katastru iz leta 1826 oziroma njegovi slovenski različici iz leta 1868 je vas, ki je spadala v občino Planina, prvič zapisana kot Plavški rovt in je obsegala dvanajst hišnih števil: 53 Rasinger – Štrukel,

54 Žerjoun – Zakamnik Anton, 55 Čop Mihall – Štefon, 56 Klinar Matija – Martinc, 57 Klinar Andrej – Šimnovc, 58 bajtar, 59 Janša Tine – Gromč, 60 bajtar, 61 Rasinger Lenard – Štefelin, 62 Moertl Matevž – Kajžar, 63 Rasinger Janez – Pogačar, 64 Klinar Matevž – Smolej, 65 Klinar Janez – Burjovc in 66 Primožič – Veršan.

Plavški Rovt še danes spada pod jeseniško faro, čeprav bi bilo glede na način življenja in krajino primernejše, da bi fara Sv. Križ pokrivala celo krajevno skupnost Planina pod Golico, ki vključuje tudi vas Plavški Rovt.

Stoletja je vaščanom preživetje omogočalo delo v rudnikih. Pripravljali so kope, kuhali oglje za potrebe fužinarstva in kasneje od Savskih jam na Jesenice tovorili rudo. Rudo so vozile tudi ženske. Nekateri vaščani (Burjovc, na primer) so kruh služili s tovorjenjem soli iz Istre. Skozi Plavški rovt so hodili na delo v rudnike tudi delavci s Hrušice in iz drugih vasi Gornjesavske doline. Pot čez Prevaz in naprej v dolino je bila takrat zelo prometna in zato so verjetno tam imeli gostilno pri Dolinarju. Pot iz vasi v dolino na Plavž je bila povsem drugače. Najstarejša pot je šla čez Sračji rob in dosegla dolino na mestu današnje bolnišnice. Mnogo kasneje je bila zgrajena pot z mostom na Erlahovi žagi. Sedanja cesta v Plavški Rovt, ki se z nagibom vije po pretežno novi trasi, pa je bila tudi s prostovoljnimi delom vaščanov zgrajena v letih 1981 in 1982.

V vasi so se ukvarjali tudi s kmetijstvom. Zaradi prisojne lege so sorazmerno dobro pridelali skoraj vse, kar so potrebovali. Sejali so ajdo, pšenico, ječmen, rž, repo in lan, kasneje tudi koruzo. Še danes lahko vidimo, kje vse so uredili njive – celo tam, kjer nagib terena presega 40 odstotkov.

*Šimnovčeva hiša okoli leta 1940
(iz hišnega arhiva Šimnovčevih)*

*Priprava polja - drobljenje
grudaste prsti z lesenim kladivom
(iz hišnega arhiva Gromčevih)*

Krmo za govedo in ovce so nakosili na strmejših in odročnejših senožetih in rovtih, tudi na Golici. Obdelovalno zemljo so znali ceniti in ohranjati, zato so hiše in hleve premišljeno postavljali na revnejša tla, v zavetja, ob vodnih virih, na neplazovit teren in obrnjene proti soncu. Prve hiše so bile lesene. Le kašče, kamor so shranjevali živila, so bile kamnite oziroma zidane. Skozi čas so bivalne prostore širili in podzidavali, tako da so zgoraj sprva ostali leseni, kasneje pa so pozidali tudi tam.

Vsi malo večji kmetje so imeli svoje mline ali vsaj možnost, da si ga zgradijo. Ob potoku Svobodina je namreč imela večina kmetij svoj košček zemlje, kjer so si postavile mline za mletje žita za kruh, nekateri pa še žago. Najstarejši v vasi še vedo za Zakamnikov mlin v Preski, Martinčev mlin in žago, Šimnovčev mlin in žago (žaga še stoji), Pogačarjev mlin, Kajžarjev in Štruklov mlin pod Mlinsko pečjo ter za Smolejev in Burjovčev mlin na potoku Jesenica, vzhodno od vasi.

V drugi polovici 19. stoletja so se tudi iz naše vasi odseljevali v Ameriko in si poiskali boljši kos kruha (od Zakamnika, Vršana, ...). Kmetije brez dedičev so oddali v oskrbo upraviteljem (npr. Košičevo in Smolejevo), nekatere so prodali (Štefonovo s priimkom lastnika Čopa). Nekaterih kmetij ni več (Vršan – stanovalci so se izselili, Košič – kmetija je med 2. svetovno vojno pogorela, Smolej – kmetijo so prodali), nekatere so se preselile bliže osrednjemu delu vasi (Štrukel s Sračjega roba izza Mlačne, Zakamnik od Zajame), Tonek pa na Hrušico.

*Na planini Kočna leta 1941
(iz hišnega arhiva Šimnovčevih)*

V sedemdesetih letih 19. stoletja so razdelili tudi gozdne parcele. Geometri z Dunaja so postavili natančne meje in mejnike. Orientirali so se po belih rjuhah in smrekah. Da je bil gozd v Plavškem Rovtu razdeljen med prvimi, je dosegel gospodar Košič, delovodja pri Savskih jamah, pri katerem so bili geometri nastanjeni. Vas je imela še razne druge pravice (npr. pašno pravico), razdeljene glede na moč posameznih kmetij, ki so se delile na cele, polovične, četrtsinske in bajte. Kasneje, po zatonu rudarstva, je velik del dohodka prineslo furanje - spravljanje lesa s pobočij Rožce do Jesenic. Več kmetij

(nekateri še danes) je imelo pri hiši svoje kovačnice za potrebe podkovanje vprežne živine in vzdrževanje potrebnega orodja. Vaščani so bili v času obratovanja Savskih jam in do 1. svetovne vojne, ko še ni bilo državne meje, bolj povezani s sosednjimi koroškimi vasmimi. V Sveče, Svatno, Področico in vse do Celovca so hodili po večjih nakupih. Navadno so rekli, da gredo »v semen pod Gorje«. Tam so prodajali domače pridelke (suhe hruške, volno), živino..., domov pa prinašali posodo, kresilne kamne, tobak in kasneje tudi saharin. O prodaji volov je bilo govora še dva rodova nazaj, saj so »vočka rekel, da so jesen par tercev in volov gnal na jarmak v Bl'k. V Blace so jih pa flajškarjem prodal«. (Na živinski sejem v Beljak. V Beljaku pa so jih mesarjem prodali). Proti koncu prve svetovne vojne je bil v vasi nameščen kanon, ki je Jesenice branil pred vdorom Italijanov iz Gornjesavske doline.

Vas je dobila današnje ime po prvi svetovni vojni. Dala je dva duhovnika in stolna kanonika, doktorja Tomaža Klinarja Martinčevega in Gregorja Žerjava Zakamnikovega, ki je bil celo kandidat za škofa. Iz Plavškega Rovta sta izhajala tudi Kajžarjeva nuna Neža in pisar Andrej Šimnovc.

Leta 1937 so se vaščani odločili, da si zgradijo vodni zbiralnik in vodovod, dotlej se je namreč z vodo iz lastnega manjšega vodnega izvira oskrboval vsak sam. Lastna korita za napajanje živine in z vodo za umivanje, kuhanje in pranje so imeli Martinc, Šimnovc, Kajžar, Dolinar in Štrukelj. Sredi vasi je stal še »Gromčov korit«, ki so ga največ uporabljali. Električna razsvetljava je v vasi zasvetila leta 1932. Vsak je moral prijaviti število žarnic. V začetku so se odločali le za dve ali tri in si še vedno svetili z levami (starimi zidnimi odprtinami za goreče trske) ali s petrolejkami. V Šimnovčevem hlevu je ena od prvih električnih žarnic pregorela šele po tridesetih letih.

Plavški Rovt sta kot odročna vas zaznamovali tako prva kot druga svetovna vojna. V obeh je padlo po nekaj fantov in mož. Vaščani pripovedujejo, da so se tako kot drugod med drugo vojno in po njej tudi tu nekateri obračali po vetru. Nekaterim so podržavili premoženje, drugim so grozili z odvzemom imetja in izselitvijo. Tako med nemškimi vojaki kot med partizani so se našli suroveži in dobri posamezniki in z obojimi so vaščani nekako shajali. Kljub temu so vse dni vojne preživeli v strahu, saj niso vedeli, kaj jih čaka z ene in kaj z druge strani. Bili so primeri, ko so Nemci s streli v prazno opozorili partizane, naj se umaknejo, da ne bi tekla kri. Domačini so partizane na nevarnost opozarjali z dogovorjenimi znaki (odeja na balkonu, postavljene deske). V vasi so se pojavljali tudi »ta našopani«, ki so jih poslali Nemci in so se izdajali za partizane ter preizkušali domačine, a so jih ti večinoma takoj prepoznali.

Prvega marca 1945 je na vas padlo trinajst bomb. Pogorel je Martinčev hlev, živina

je bila pobita, seno raztreseno naokrog, a hiša z otroki je ostala nepoškodovana. Domači verjamejo, da zato, ker sta bila takrat starša pri molitvi na Brezjah. Ostale bombe so padle na Kajžarjevo in Štruklovo polje.

Vojni so sledile novitete komunistične oblasti. Tako je bila v vasi že leta 1948 na pobudo občine in župana Draga Koširja ustanovljena kmetijska zadruga. To je pomenilo, da so morali vsi večji kmetje združiti zemljo, živino in delovne moči. Obdržati so smeli le po eno kravo. Tistim, ki niso hoteli pristopiti, so zagrozili z odvzemom zemlje in izselitvijo. Nekateri so se takšnih groženj le s težavo ubranili. Nato so hodili na osemurno delo (v službo) na skupno posestvo. V kotlu so si kuhali skupno kosilo. Voli so bili v Šimnovčevem hlevu, krave molznice pa v Burjovčevem, kjer so tudi molzli. Pri Štefonu so sirili in izdelovali maslo, med delavci pa je prišlo tudi do obmetavanja z maslom. O tem, kako so stvari oziroma niso delovale, pove tudi dejstvo, da so otavo v Mlačni kosili za božič. Šimnovčev Francelj je bil predsednik zadruga, Šimnovčeva Nada tajnica, stari Štefon pa nadzornik. Zaradi slabega delovanja zadruga je predsednik odsedel pol leta v zaporu in poslušal pripombe na svoj račun, kot »kakor je velik plevel na njivah, tak je predsednik«. Po dveh letih je kmetijska zadruga neslavno razpadla. Kmetije je poleg »udarniških«, ko so ob nedeljah brezplačno delali za novo oblast, dodatno in še močnejše prizadela obvezna oddaja živine in pridelka. Količine obvezne in neplačane oddaje so določali glede na velikost kmetij. Dogajalo se je tudi, da so novi oblastniki iz hleva pobrali vprežno živino (to je dva vola, zadnjega konja ali zadnjo kravo), češ »Sam pa se znajdi, kakor veš in znaš!« Kmetom so v rejo brez možnosti ugovora dodelili tudi vojne sirote. Kasneje so te reveže preselili bog ve kam.

Prvi telefon je v vasi zazvonil leta 1983, saj je bila napeljava telefonskega omrežja tudi v interesu vojske oziroma varovanja državne meje. Pri tem so pomagali vojaki. V vasi so se namreč pogosto znašli razni begunci, ki so iskali ilegalno pot čez mejo. Nekatere so ujeli, drugim je uspelo uiti čez mejo, tretji pa so svojo namero plačali z življenjem.

Ena večjih sodobnih pridobitev je, da od leta 1994 otrokom ni več treba peš v šolo, ampak jih tja in nazaj pripelje kombi.

Stari Plavškorovtarji še vedo povedati, da v vasi ni bilo nikoli dolgčas, vedno je bilo veselo in družabno. Ob nedeljah popoldne se je plesalo pri Gromču, kjer je ata Aleš igral harmoniko ali navijal gramofon. Veliko je bilo tudi zimskega veselja, ko so se z enostavnimi »sankami« vozili v dolino in tudi tekmovali.